

K možnosti soudu doměřit soudní poplatek za řízení

JUDr. Jiří Vlastník, Praha*

I. Úvodem

Poplatky za řízení ve smyslu § 1 písm. a) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích („SoudP“), lze vnímat jako nákladové položky, jejichž výše významně ovlivňuje jak prvotní rozhodnutí o podání žaloby (z pohledu žalobců), resp. o dobrovolném nesplnění uplatňovaného nároku (z pohledu žalovaných), tak další procesní kroky účastníků řízení, zohledňujících riziko přisouzení povinnosti hradit úspěšné protistraně náklady řízení (včetně případného soudního poplatku). V praxi se bohužel množí případy, kdy soud při určení výše poplatku postupuje vůči účastníkovi řízení nepředvídatelně, což pro něj mívá negativní následky.

II. Kategorie soudních poplatků za řízení

Poplatky za řízení lze podle jejich splatnosti rozdělit do dvou kategorií:

1. poplatky splatné podáním určitého návrhu - § 4 odst. 1 písm. a)-d) SoudP: poplatek za žalobu či jiný návrh na zahájení řízení, za odvolání, za dovolání či za kasační stížnost;
2. poplatky splatné na základě pravomocného rozhodnutí vydaného ve zvláštních případech - § 4 odst. 1 písm. e)-j) SoudP.

1. Poplatky splatné podáním návrhu

Pro poplatky splatné podáním určitého návrhu, které v praxi dominují, platí, že neuhradí-li je poplatník (jejich

* Autor je advokátem v Praze spolupracujícím s advokátní kanceláří Vejmelka & Wünsch s. r. o.

zaplacení je mimo jiné podmínkou řízení ve smyslu § 103 OSŘ), soud jej usnesením vyzve k zaplacení ve lhůtě, kterou mu určí v délce (zásadně) alespoň 15 dnů. V případě marného uplynutí této lhůty řízení zastaví za podmínky předchozího poučení poplatníka o možnosti takového postupu (§ 9 odst. 1, 3 SoudP).

Usnesení s výzvou k zaplacení poplatku podle § 9 odst. 1 SoudP je považováno za usnesení procesní povahy upravující vedení řízení, proti němuž není přípustné odvolání [§ 202 odst. 1 písm. a) OSŘ].¹ Soud jím není vázán (§ 170 odst. 2 OSŘ) a může je po zjištění jeho nesprávnosti napravit vydáním nového usnesení. Naopak nepřichází v úvahu postup podle § 12 SoudP, kdy soud i bez návrhu zruší či změní nesprávné rozhodnutí o uložení povinnosti zaplatit poplatek,² jež se týká usnesení ukládajících poplatky (tj. nikoli obsahujících pouze výzvu k zaplacení). Usnesení podle § 9 odst. 1 SoudP současně není způsobilým podkladem pro výkon rozhodnutí či exekuci.³

Případné nesprávné určení výše poplatku soudem ne-působí změnu povinnosti zaplatit poplatek v zákonem (tj. nikoli soudem) předvídané výši; poplatník má tedy povinnost hradit soudní poplatek vypočítaný v souladu se zákonem v zásadě bez ohledu na jeho výši uvedenou ve výzvě soudu.⁴ Nesprávné určení výše poplatku samo o sobě nepředstavuje zásah do práv a svobod poplatníka, pročež proti němu není ani přípustná ústavní stížnost.⁵

Nezaplacení soudního poplatku dle výzvy podle § 9 odst. 1 SoudP má za následek, že soud řízení zastaví, přičemž právní mocí usnesení o zastavení řízení pro nezaplacení poplatku zaniká poplatková povinnost (§ 9 odst. 7 SoudP). Zákon přitom upravuje zvláštní situace, kdy soud pro nezaplacení poplatku řízení nezastaví a o uložení povinnosti zaplatit poplatek rozhodne spolu s rozhodnutím, jímž se řízení končí (§ 9 odst. 4, 6 SoudP). Jde o následující situace:

- a) začal-li již jednat o věci samé;
- b) vznikla-li povinnost zaplatit poplatek poplatníku, kterému soud v řízení ustanovil opatrovníka jako účastníku, jehož pobyt není znám nebo jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině;
- c) je-li nebezpečí z prodlení, v jehož důsledku by poplatníku mohla vzniknout újma, a poplatník ve lhůtě určené soudem ve výzvě sdělí soudu okolnosti, které toto nebezpečí osvědčují, a doloží, že bez své viny nemohl poplatek dosud zaplatit (o čemž soud rozhoduje zvláštním usnesením podle § 9 odst. 5 SoudP); nebo
- d) došlo-li k rozšíření návrhu na zahájení řízení v téže věci nebo rozšířil-li poplatník odvolání nebo dovolání poté, co soud začal jednat o věci samé.

Přestože předmětem rozhodnutí soudů podle § 9 odst. 6 SoudP jsou poplatky splatné jinak podáním návrhu (srov. též § 7 odst. 1 SoudP), tato rozhodnutí jsou patrně konstitutivní povahy (čemuž nasvědčuje samotné znění § 9 odst. 6 SoudP, podle něhož soud rozhoduje „o uložení povinnosti zaplatit poplatek“) a vykazují znaky rozhodnutí o uložení poplatků splatných na základě pravomocného rozhodnutí podle § 4 odst. e)-j) SoudP (viz níže).

Usnesení s výzvou k úhradě soudního poplatku podle § 9 odst. 1 SoudP by soud měl vydat bezodkladně poté, kdy mu byl příslušný návrh doručen.⁶ Tuto povinnost soudu lze dovodit

- a) přímo z § 9 odst. 1 SoudP;

- b) z povinnosti soudu kdykoli zkoumat splnění podmínek řízení a činit vhodná opatření k odstranění jejich (odstranitelných) nedostatků (§ 103, 104, 114 OSŘ);
- c) ze zásady procesní ekonomie (§ 6 a 100 OSŘ), kdy pokračování v řízení bez úhrady soudního poplatku může znamenat zbytečné navýšení nákladů na straně soudu i účastníků řízení (např. odešle-li soud podání protistraně k vyjádření, vznikají u ní pravidelně náklady na právní zastoupení); či
- d) z obecné poučovací povinnosti soudu (§ 5 OSŘ). Nedostane-li se totiž účastníkovi řízení včasného poučení o (ryze procesní) povinnosti uhradit soudní poplatek v přesně určené výši, nedisponuje zejména ve složitějších věcech, případně ve věcech, kde se uplatňují různé výklady položek sazebníku soudních poplatků („sazebník“), dostatkem relevantních údajů potřebných k tomu, aby se rozhodl, zda vůbec chce v řízení pokračovat. Z pohledu účastníka řízení představuje poplatek platbu za poskytnutí ochrany jeho právům soudem, k níž je soud povolán (čl. 90 věta první Ústavy), a požadavek na informaci soudu o výši soudního poplatku je i v tomto kontextu zcela legitimní. Za situace značně nesourodé judikatury a rozdílné praxe různých soudů lze přitom jen stěží argumentovat, že soudní poplatky přece vyplývají ze sazebníku, který je účastník řízení či jeho advokát povinen znát a z něhož jsou soudy povinny vycházet. Ostatně principy „neznalost zákona neomlouvá“ a „soud zná právo“ zde stojí vedle sebe a účastník řízení se může legitimně spoléhat na výši soudního poplatku, o níž ho soud informuje.

Soud by proto měl správnému výpočtu soudního poplatku ve výzvě podle § 9 odst. 1 SoudP věnovat náležitou pozornost a jakmile účastníka řízení o výši soudního poplatku informuje, neměl by jí podle mého názoru v dalším průběhu řízení navýšit (naopak je oprávněn ji případně snížit⁷). V opačném případě by měnil „pravidla hry“, o nichž účastníka řízení prve informoval, a nutně by tím zasáhl do jeho legitimního očekávání vyvolaného postupem soudu samotného. Nelze tak připustit, aby soud bez relevantních důvodů využíval výjimečného postupu podle § 9 odst. 6 SoudP a nahrazoval tím postup, k němuž je povinen podle § 9 odst. 1 OSŘ, ani aby k újmě účastníka řízení zneužíval toho, že usnesení podle § 9 odst. 1 SoudP je procesním usnesením, které může v dalším průběhu řízení měnit.

2. Poplatky splatné na základě pravomocného rozhodnutí

Právní režim rozhodnutí soudů o poplatcích splatných na základě pravomocného rozhodnutí podle § 4 odst. 1 písm. e)-j) SoudP, jakož i o poplatcích uložených rozhodnutím soudu podle § 9 odst. 6 SoudP, je oproti usnesením s výzvou k úhradě soudního poplatku podle § 9 odst. 1 SoudP diametrálně odlišný. Mohou mít povahu rozsudku i usnesení [nikoli však „pouhého“ usnesení

1) Srov. usnesení NS ze 17. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 5428/2008.

2) Viz stanovisko ÚS z 23. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13.

3) Viz např. usnesení VS v Praze z 15. 4. 2016, č. j. 2 VSPH 659/2016-B-154.

4) Viz usnesení NS ze 4. 4. 2016, sp. zn. 23 Cdo 4438/2015.

5) Viz stanovisko ÚS z 23. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13.

6) Shodně viz Komentář ASPI k § 4 SoudP.

7) Viz stanovisko ÚS z 23. 4. 2013, sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13.

upravujícího vedení řízení podle § 202 odst. 1 písm. a) OSŘ, soud je jimi vázán (§ 156 odst. 3, resp. § 170 odst. 1 OSŘ), odvolání vůči nim je přípustné (neuplatní se žádání z výluk dle § 202 odst. 1 OSŘ) a lze využít i autoremedury podle § 12 SoudP. Po nabytí právní moci jsou způsobilým podkladem pro výkon rozhodnutí či exekuci (§ 251 odst. 1 OSŘ, resp. § 40 odst. 1 EŘ). Nesplní-li tedy účastník řízení svou povinnost zaplatit soudní poplatek splatný na základě pravomocného rozhodnutí soudu, vystavuje se hrozbě výkonu rozhodnutí či exekuce a nikoli „jen“ hrozbě zastavení řízení.

III. Případy z praxe

Níže stručně zmiňuji tři nedávné případy, ilustrující nesprávnou praxi při aplikaci pravidel upravujících soudní poplatky i problémy, které v důsledku toho mohou účastníkům řízení vznikat.

V prvním případě byl soudu podán návrh na jmenování znalce k přezkumu zprávy o vztazích, který byl s odstupem několika dní vzat zpět, pročež soud rozhodl o zastavení řízení usnesením, které nabylo právní moci. Následně však soud vydal usnesení, odkazující na § 166 OSŘ (upravující doplňující usnesení), o povinnosti navrhovatele zaplatit soudní poplatek ve snížené výši (soud soudní poplatek v položkové výši 2 tis. Kč snížil na 1 tis. Kč s poukazem na zastavení řízení a vrácení soudního poplatku v takových případech podle § 10 odst. 3 SoudP) s poučením o možnosti podat proti tomuto usnesení odvolání. Soud postupoval nesprávně, neboť žádne ustanovení zákona o soudních poplatcích mu neumožňuje stanovit povinnost hradit soudní poplatek po vydání usnesení o zastavení řízení, v němž nebylo (ani nemohlo být) jednáno. Ustanovení § 166 OSŘ právním základem být nemůže, neboť platbu poplatků neupravuje. Účastník řízení je nicméně nuten podat proti danému usnesení odvolání (s čímž se pojí náklady na právní zastoupení), neboť jinak by se vystavoval hrozbě výkonu rozhodnutí či exekuce.

Ve druhém případě byla soudu podána žaloba na odkop akcií podle § 89 ZOK. Soud nejprve na počátku řízení žalobce usnesením vyzval k zaplacení soudního poplatku ve výši 2 tis. Kč [podle položky č. 22 bodu 1 písm. b) sazebníku], který žalobce uhradil. V pokročilejší fázi řízení soud žalobce vyzval (aniž by jakkoli reflektoval předchozí výzvu a úhradu soudního poplatku) k zaplacení soudního poplatku převyšujícího 250 tis. Kč - tj. 5 % z hodnoty předmětu řízení podle položky 1 bodu 1 písm. b) sazebníku s tím, že v případě nezaplacení bude řízení zastaveno (v tom případě by ovšem soud v usne-

sení o zastavení řízení patrně rozhodl o povinnosti žalobce nahradit žalovanému náklady řízení na jeho straně, neboť žalovaný by na zastavení řízení nenesl žádnou vinu). Na základě podání namítajícího neoprávněnost doměření soudního poplatku soud svůj názor nakonec přehodnotil a usnesení změnil postupem podle § 12 odst. 1 SoudP. Na straně účastníka řízení tak vznikly „jen“ více-náklady, pojící se s přípravou podání soudu, a obava z toho, kolik bude muset nakonec soudu uhradit, a co se stane, když tak neučiní.

Ve třetím případě byla soudu podána žaloba na nahrazení projevu vůle uzavřít smlouvu o prodeji akcií podle § 329 odst. 2 ZOK. Soud nejprve usnesením žalobce vyzval k zaplacení soudního poplatku ve výši 2 tis. Kč podle položky 4 bodu 1 písm. c) sazebníku. Po projednání věci soud rozsudkem žalobu zamítl. Po vydání rozsudku však vydal samostatné usnesení, jímž rozhodl o povinnosti žalobce zaplatit soudní poplatek převyšující 2 mil. Kč s odkazem jednak na § 9 odst. 6 SoudP a jednak na bod 1 písm. c) ve spojení s položkou 1 bodem 3 sazebníku, zohledňující hodnotu předmětu řízení. Soud tak zcela svévolně a v rozporu s legitimním očekáváním žalobce, zakládajícím se jak na platné právní úpravě, tak na předchozím postupu soudu, vydal rozhodnutí s potenciálními vlastnostmi exekučního titulu, a to dokonce po skončení věci rozsudkem. Žalobce se proti usnesení pochopitelně odvolal.

IV. Závěr

Otzávka výše a úhrady soudního poplatku je nanejvýš praktickou a ovlivňuje právo na přístup soudu i vnímání justice jako ochránkyně spravedlnosti veřejnosti. Podle mého názoru by k rozhodování o poplatcích měl soud přistupovat s pokorou řemeslníka, nabízejícího svému zákazníkovi službu za předem dohodnutou cenu, jenž musí být připraven na zákazníkovo odmítnutí a nemůže očekávat, že zákazník bude souhlasit s pozdějším navýšením dohodnuté ceny, nevyskytnou-li se nepředvídatelné okolnosti. Soud by proto měl usnesení s výzvou k úhradě soudního poplatku podle § 9 odst. 1 SoudP vydávat bezodkladně a v řízení pokračovat teprve po jeho zaplacení (případně pravomocném osvobození od něj). Postup podle § 9 odst. 1 SoudP (či případně nedostatky v něm) soud nesmí nahrazovat postupem podle § 9 odst. 6 SoudP; výjimky upravené v § 9 odst. 4 SoudP by měly být vykládány restriktivně. Stanoví-li pak soud soudní poplatek v částce nižší, než předvídá zákon, neměl by zásadně v další fázi řízení tuto částku navýšovat.